

Література:

1. Современная западная философия. Словарь / Сост. В.С.Малахов, В.П.Филатов. – М., 1991. – С. 185
2. Лосев А.Ф. История античной эстетики: Ранний эллинизм. – М., 1979. – С.2;
3. Антология мировой философии: В 4-х т. Т.1. 4.2. – М., 1969. – С.600;
4. Бердяев Н. Смысл истории. – М.: Мысль, 1990. – С. 94;
5. А.К.Бичко, І.В.Бичко, В.Г.Табачковський Історія філософії. – К., 2001. – С.78
6. В.В.Налимов Вездесуще ли сознание? // Человек. – 1991. – №6;
7. Черенков М.М. Філософсько-історичне переосмислення європейського гуманізму. – Донецьк, 2003.

Сабадаш Ю.С.

Приазовський державний технічний університет

ГУМАНИЗМ В КОНТЕКСТІ МИСТЕЦЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ БЕНЕДЕТТО КРОЧЕ

Кінець XIX – перша половина XX століття тою чи іншою мірою в історії італійської культури просякнуті ідеями гуманізму і ці ідеї все яскравіше виявляються в позиціях конкретних діячів. Це зрозуміло: адже двадцять років XX століття позначені в Італії утвердженням фашистської диктатури і гуманістичне світобачення сприймається як акт громадянської зрілості італійців.

У цій статті ми сконцентруємо увагу на специфіці трансформації гуманістичного світобачення в концепції Б.Кроче. Зазначимо, що складність аналізу його концепції полягає, по-перше, у відсутності повного обсягу публікацій в українському та російському мовному просторі, а це обумовлювало неможливість послідовної корекції авторських інтерпретацій, зокрема, перекладу термінів і понять. А по-друге, в зазначеному мовному просторі дослідження італійської філософії чи естетики XX століття відбувалося вкрай рідко і сьогодні ми маємо лише окремі напрацювання щодо часткових зрізів спадщини Кроче (В.Асмус, Г.Дубов, О.Єгоров, Л.Лечук, Л.Топурідзе).

В історію світової науки Бенедетто Кроче (1866-1952) увійшов як один з видатних європейських філософів двадцятого сторіччя, і не тільки через суперечки, які він збудив, і не через його полеміку щодо таких модних у ту пору поглядів, як позитивізм, матеріалізм і різні метафізичні системи, а через той величезний позитивний внесок, який він зробив у науковій думці – особливо в естетику, теорію історії, та завдяки намаганням відстоювати гуманістичну орієнтацію.

У 1883 році через землетрус у Казаміччіолі Кроче втратив батьків і сестру, а сам на все життя залишився інвалідом. Після цього він присвятив весь свій час навчанню і письменству (тільки опубліковані його роботи складають понад сімдесят томів), і принаймні в молодості інтенсивність його занять посилювалася бажанням забути болісні спогади. Дев'ятирічний Бенедетто прийшов учитися в середню класичну школу – католицький пансіон в Неаполі (Collegio delle Carita), який займався також моральним і релігійним вихованням. Наприкінці 1879 року він пережив духовну кризу, що стала кульмінацією періоду отроцьких сумнівів,

розбуджених лекціями з філософії релігії, які читав директор Collegio – отець Аттанасіо. У результаті цієї кризи Кроче відмовився від релігійних переконань, прищеплених йому в дитинстві. У 1880 році він вступив у Liceo Genovese у Неаполі і до 1882 року він уже простудіював твори Франческо де Санктіса і Джозуе Кардуччі. У де Санктіса він почерпнув принципи, якими буде керуватися пізніше, ставши літературним критиком, а завдяки Кардуччі в ньому розвинулось “презирство до фривольних манер потураючого собі світу”.

Після казаміччюльської катастрофи Бенедетто і його брат Альфонсо жили у Римі, в родині Сільво Спавенти, їхнього далекого родича. Спавента став для братів палким, хоч і „суворим” політичним зразком. Кроче бував на лекціях Антоніо Лабріоли, марксиста і частого гостя в будинку Спавенти. Він задовольнив прагнення Кроче “по-новому сформулювати життєву віру, його цілі і його обов’язок”. За посередництвом Лабріоли Кроче познайомився з новою для себе дисципліною – економікою. Пояснюючи той факт, що він не прийняв модних тоді позитивістських і емпірицистичних поглядів, Кроче посилався на лекції Лабріоли і твори де Санктіса.

У 1885 році, не завершивши освіти, Кроче повернувся до Неаполя і почав управляти маєтками родини. У той же час він заглибився в муніципальну і політичну історію і написав декілька нарисів, виданих у книзі про Неаполітанське повстання 1799 року. Подальше завдання – опис національного і духовного життя Італії часів Ренесансу – спонукало Кроче самостійно досліджувати природу історії і пізнання. Саме тоді він вперше прочитав “Нову науку” Джамбаттісти Віко. Кульмінацією цих досліджень стало опубліковане в 1893 році есе “Історія, підведена під загальне поняття мистецтва”, у якому він висвітлив відношення між мистецтвом і історією і показав, що інтуїтивне пізнання одиничного об’єкту є необхідною умовою як естетичного вираження, так і історичного знання.

У 1895 році Лабріола просив Кроче про допомогу у справі публікації деяких робіт Карла Маркса. Проведені Кроче дослідження спонукали його вступити в полеміку з економістом і соціологом Вільфредо Парето. Внаслідок обміну думками, Кроче висунув тезу про те, що економічна діяльність являє собою звершення волі, що діє незалежно від морального вибору. Від цього погляду він не відмовиться до кінця життя. На його думку, економічний акт всезагальний у тому сенсі, що за своїм статусом він не поступається трьом іншим виразникам людської свідомості: естетиці, логіці та етиці.

У 1902 році Кроче і Джованні Джентіле оголосили про початок видання часопису *La Critica: Rivista di letteratura, storia e filosofia* – часопису, що виступав за антиметафізичний і методологічний підхід до літературної критики, історії та філософії. Його метою був подальший розвиток гуманістичної традиції в науці і людській духовності. У тому ж році Кроче опублікував свою першу велику роботу з естетики – “Естетика як наука про вираження і як загальна лінгвістика”. Тут він доводив автономність мистецтва, відмінного, наприклад, від історії, філософії чи емпіричних наук. За цією книгою вийшли три додаткових томи з логіки, економіки й

етики. Метою цього чотири-книжжя було дати вичерпний огляд типів діяльності людського духу. Після публікації книг про Віко і Гегеля видатні філософські заслуги Кроче одержали суспільне визнання, і в 1910 році йому було пожалуване довічне сенаторство.

У 1920 році Джованні Джолітті, прем'єр-міністр Італії, попросив Кроче зайняти місце міністра освіти. Кроче пробув на цій посаді усього рік, після чого Муссоліні замінив його Джентіле. В наступні двадцять років фашизму книги Кроче були вилучені з навчальних програм, а їхнє місце зайняли роботи Джентіле. Спроба розібратися у суті цього складного періоду в житті Б.Кроче була зроблена у монографії Л.Левчук „Мистецтво в боротьбі ідеологій”. Вона, зокрема, підкреслює значення публікації у 1925р. маніфесту на підтримку фашистської диктатури Муссоліні, автором якого був Дж.Джентіле. Аналізуючи позицію Б.Кроче, Л.Левчук пише: „Кроче формально осудив фашистську диктатуру, ставши автором контрманіфесту. Але фактично до прогресивної громадськості Італії він не пристав. Його своєрідним девізом стали слова: „Змішувати політику і літературу, політику і науку – це помилка”. Критикуючи фашизм, Кроче водночас критикував і марксизм. Така позиція філософа, по суті, влаштовувала Муссоліні” [1, 43].

Подібна позиція відбивалася і на силі і глибині гуманістичних спрямувань філософа. У період зіткнення традиційного італійського гуманізму з антигуманізмом (Муссоліні, Джентіле або Марінетті) Кроче виявився прихильником концепції „атлантизму” (очікування). Висвітлюючи такий вибір О.Оніщенко зауважує: „Життєва позиція Б.Кроче базувалася на принципі – “бути над політикою та ідеологією”, принципом, що згодом став підґрунтям його концепції "атлантизму” – очікування. Теоретичні міркування італійського філософа, насамперед ідея “атлантизму”, містять у собі могутній евристичний потенціал”. [2, с.119]. Хоча Кроче залишався на свободі, йому не давали спокою. Його праці з історії, завершені в цей період, свідчать, якого великого значення він надавав “свободі” як орієнтовному поняттю історичної оповіді і самої історії людства. У 1944 році, в Салерно, Кроче став міністром без портфеля нового демократичного уряду, до того ж з 1944 по 1947 рік він залишався президентом ліберальної партії.

У 1943 році замість *La Critica* починає видаватись *Quaderni della "Critica"*, зі сторінок якого голос Кроче робив величезний вплив на італійську культуру. *Quaderni* стали ареною суперництва різноманітних точок зору поборників за владу, що брали початок у культурній спадщині руху опору. Молоді, критично настроєні інтелектуали вважали гуманістичний лібералізм Кроче надто елітарним, традиційним і консервативним, щоб він міг стати на чолі “нової італійської культури”, яка щойно народжувалася.

Критики виділяють окремі стадії в еволюції естетики Кроче. Рання теорія Кроче описувала мистецтво як пізнавальне інтуїтивне вираження конкретного почуття. У роботі “Естетика як наука про вираження і як загальна лінгвістика” 1902 року Кроче також розрізняв інтуїцію як форму від змісту вираження; хоч правда від цього

розрізнення він незабаром відмовився, визнавши його пережитком кантіанства у своїй естетичній теорії. Пізніше, попрацювавши літературним критиком і врахувавши погляди інших, Кроче доповнив свою концепцію мистецтва ще одною характерною ознакою – ліризмом. Згідно з Кроче, ліризм закладений у “житті, русі, емоції, вогні, почутті художника... Коли має місце емоція і почуття, багато чого прощається; якщо ж їх немає, ніщо не здатне втілити їхню відсутність” [3, 8].

У 1918 році Кроче опублікував есе “Тотальність художнього вираження”, яке поглиблювало та уточнювало його концепцію мистецтва й описувало іншу його важливу якість, а саме естетичну всезагальність. Хоча до 1918 року Кроче не розробляв категорію „естетична всезагальність” у його “Посібнику з естетики” (1913) знаходимо щось близьке до неї: суть інтуїціонального процесу. Ці категорії можна ототожнити, оскільки мистецтво являє собою естетичний синтез почуття, образу та інтуїції. Кроче ввів це нове поняття у свою концепцію мистецтва і тому, що до цього його схиляв досвід інтерпретації творів таких космічних, за його висловом, авторів, як Данте, Аріосто, Шекспір, Корнель і Гете, так і завдяки зауваженням опонентів, які висловлювали жаль з приводу відсутності поняття „всезагальність” у наведеному Кроче переліку визначальних характеристик мистецтва. Визнати естетичну всезагальність означало ввести в ужиток поняття „співпереживання” і припустити, що конкретне вираження знаходить відгук у серці кожної людини. Деякі критики відзначали, що введення категорії всезагальності зблизило крочевську концепцію естетичного вираження з іншими формами вираження людського духу – наприклад, з логічними й етичними. І хоча читання його книг показує, що він послідовно підтверджував автономність і самобутність мистецтва, у його пізніх роботах можна розрізнити все зростаюче розуміння взаємопов’язаності чотирьох основних виражень свідомості поряд із допущенням того, що раціонально-етичне надає матеріал, який за допомогою творчої уяви трансформується в естетичну інтуїцію.

Як вважає О.Оніщенко: “популяризації теорії інтуїтивізму в країнах Західної Європи значною мірою сприяли саме теоретичні розробки Б.Кроче. ...Беручи за основу бергсоніанську ідею “естетичної інтуїції” та “сприймальних здібностей духу”, що зумовлюють здатність митців бачити значно глибше, ніж це роблять звичайні люди, Б.Кроче сформував свою систему “філософії духу”, в межах якої розробив власну модель феномену мистецтва” [2, с.119].

У інтуїтивістській естетиці Б.Кроче, представленій в роботі “Естетика як наука про вираження і як загальна лінгвістика” (1902) мистецтво є не що інше як лірична інтуїція. Підкреслюється творчий, формоутворювальний характер алогічної інтуїції, що охоплює унікальне, неповторне. Мистецтво згідно з Кроче байдуже до інтелектуального знання, а художність не залежить від ідеї твору. Мистецтво, говорить Кроче, є “інтуїтивне пізнання”. Інтуїцію не можна замінити перцепцією, що пізнає факти або події. В мистецтві реальне і ірреальне тісно переплетені. Далі Кроче додає: “Будь-яка естетична інтуїція експресивна”. Без експресій немає інтуїції.

“Інтуїція активна настільки, наскільки вона виразна, – стверджує Кроче. – Те, що характеризує інтуїцію – це настрої як стан душі... Порив, вкладений в образ, – ось гто таке мистецтво. Характеристика мистецтва – універсальність і космічність. Художнє відчуття – не щось особисте, а “універсум, побачений *sab specie intuitionis*” (з погляду інтуїції) [3, с.17]. Взагалі естетична концепція Б.Кроче має цінність, як відзначає Л.Левчук в своїй роботі “Західноєвропейська естетика ХХ століття”, і як теоретичне явище, і як наслідок багаторічного спілкування філософа з художньою інтелігенцією Італії та інших країн Європи, і як спроба охопити суперечливі процеси розвитку європейського мистецтва в умовах утвердження ідеології фашизму. Естетична концепція Б.Кроче справила значний вплив на естетичні пошуки європейських теоретиків другої половини ХХ століття. Вагомість теорії Кроче відзначається багатьма філософами й мистецтвознавцями: Г.Рідом, Л.Вентурі, Г.Арістарко, Дж.Спінгаром та ін. [4, с.46].

Естетична концепція Кроче мала переважно гносеологічний характер. Згідно з цією концепцією процес пізнання може відбуватися двома шляхами: інтуїтивним і логічним. Інтуїтивний процес пізнання здійснюється за допомогою фантазії й може сприймати індивідуальні, окремі речі, а результатом його буде образ. Логічне пізнання охоплює вже не окремі речі, а зв'язки між ними, і поняття виступає його результатом. Особливу увагу Кроче приділяє інтуїтивному пізнанню, стверджуючи, що воно відіграє значну роль у “повсякденному житті”, оскільки до нього “звертаються безперервно”, і як політик, вчений, критик віддає перевагу інтуїції перед розумом.

Кроче відстоює думку, що попри вагому роль інтуїції в повсякденному житті, їй потрібен господар. Таким господарем є інтелект. “Інтуїція незряча, інтелект надає їй зору”, – підкреслює філософ. Ця теза є своєрідним вступом до його теорії інтуїції. Справді, важко уявити й осмислити інтуїцію поза інтелектом. З приводу цих трактувань свою точку зору висловлює Л. Левчук: “Здавалось б, розкриття взаємозв'язку інтуїції та інтелекту за провідної ролі останнього дасть змогу філософу науково осмислити інтуїцію як одну із форм пізнання. Однак цього, на жаль, не сталося. Кроче несподівано швидко відмовляється від щойно висловленої думки й висуває фактично протилежну тезу: “...Інтуїтивне пізнання не потребує хазяїна, не має необхідності на будь-кого спиратися, не повинне позичати чужі очі, бо має свої власні, яким властива надзвичайна сила проникнення” [4, с.48].

Розвиваючи далі свої ідеї, філософ визнає, що існують “інтуїції, пройняті поняттям”. Він певен, що, потрапивши під вплив інтуїції, будь-яке поняття втрачає свою самостійність, перестає бути тим, чим було, перетворюється на придаток інтуїції, її елемент. Водночас Кроче визнає й іншу залежність, коли поняття підпорядковує собі інтуїцію. Таким чином впливає думка, що існує дві форми людської діяльності – наукова й художня. Вони мають бути і двома формами процесу пізнання: якщо в процесі пізнання провідна роль належить інтуїції, то відбувається художня творчість, якщо поняттю, то – наукова. Отже, художнє

пізнання цілком інтуїтивне.

В працях Л.Левчук докладно висвітлений і такий важливий аспект наукових міркувань Б.Кроче, як встановлення співвідношення між інтуїцією та духом. Інтуїція, на думку Кроче, породжується “духом” і існує як форма духовної активності. Він вважає, що дух, тісно пов’язаний з інтуїцією, діє інтуїтивно у трьох сферах: творчості, формуванні, виразі. Причому вираженню надається надзвичайно широкий зміст. Це не тільки словесний вираз, а й вираз “за допомогою лінії, кольору, звуку”. Цікаво відзначити, що згідно з Кроче, розкриття здібностей людини теж пов’язане з виразом. Навряд чи важливо, вважає філософ, у якій саме сфері людської діяльності розкривається вираз. Важливе інше: при цьому завжди присутня інтуїція. Вираз є невід’ємною її частиною, а будь-яка спроба знайти відмінність між інтуїцією та виразом – ілюзія. Намагання роз’єднувати їх призведе до зникнення обох складових, які правомірно розглядати лише в їхній цілковитій totoжності.

Крочеанське філософське осмислення інтуїції надзвичайно цікаво викладене ним у висвітленні певних проблем мистецтва. Оскільки однією зі сфер інтуїтивної діяльності духу є творчість, Кроче, пов’язавши творчість з інтуїцією, будує концепцію елітаризму. При цьому він повністю ізолює мистецтво від усіх інших сфер суспільного життя: політики, моралі, ідеології тощо. Воно постає у нього як “чистий акт духу”. Мистецтво як інтуїтивну діяльність, говорить Кроче, відрізняє від інших форм людської діяльності тільки кількісна міра виразу. Іншої відмінності мистецтва від “немистецтва”, тобто від нехудожньої діяльності, для Кроче не існує. Він вважає, що запропонована ним кількісна відмінність художньої форми діяльності від інших форм, а також відмінність між митцем та іншими людьми криється лише в кількісних показниках обдарованості. Цей “кількісний” показник обдарованості – надзвичайно важлива ідея Кроче.

Торкаючись іншої важливої проблеми – художньої геніальності, Кроче продовжує розвивати теорію “кількісної” відмінності: “...Тільки кількісну різницю можемо ми визнати... суттєвим моментом змісту слова “геній”, або “художній геній”, на відміну від “негенія”, від “звичайної людини”. Але погляди сучасних філософів заперечують таку “механічну” оцінку творчої обдарованості митця. Так, Л.Левчук висловлює заперечення правомірності такого підходу: “Важко собі уявити більш спрощений, механічний підхід, ніж той, що застосовує Кроче при розв’язанні цієї проблеми. Як просто було б вирішити питання про геніальність, коли б лише міра розуму, таланту та емоцій відрізняла геніальних людей від вульгарних спроб своїх колег вагою мозку або рисами зовнішності геніальних людей пояснити найскладніші особливості їхнього таланту” [4, с.50]. І продовжує: “Така залежність між обдарованістю, талантом і геніальністю, безперечно, існує і може розглядатися, за термінологією Кроче, як кількісна відмінність. До речі, слід зауважити, що саме така характеристика обдарованості найбільш поширена. Але, враховуючи кількісний фактор при визначенні художньої обдарованості, не варто забувати про складну залежність, що існує між різними сторонами творчості, зокрема між кількісним і

якісним факторами” [4, с.50].

Однак не все в кількітій теорії творчості Кроче викликає заперечення. Не можна не погоджуватись з філософом тоді, коли він акцентує увагу на свідомому характері творчості: “Інтуїтивна, або артистична, геніальність, як і будь-яка інша форма творчої активності, завжди свідомо, інакше вона знаменувала б собою незрячий механізм” [3, с.18]. Така точка зору вигідно відрізняє концепцію Кроче від спроб сучасних західних теоретиків розглядати творчу обдарованість як прояв ненормальності чи неврозу художника. Проте й ці положення вчення Кроче працюють передусім на ідею елітаризму. Адже ті, хто сприймає художні твори, на його думку, в більшості своїй позбавлені здатності до глибокого, свідомого аналізу, оцінки й керуються миттєвими враженнями, настроями, емоціями.

Слід додати, що згадані нами розбіжності в міркуваннях Б.Кроче та сучасних філософів свідчать насамперед про виняткову складність глибин людської творчої сутності і заслуга Кроче полягає в сміливих пошуках відповіді на питання про її розвиток і реалізацію.

У 1936 році вийшла ще одна важлива робота – “Поезія і література: введення в їх критику й історію”, яка узагальнила і прояснила підхід Кроче до жанрів з погляду літературної критики. Тут прозаїчні жанри охарактеризовані як міметичне мистецтво, що не досягає висот ліричного і космічного вираження. Дуже докладно, із залученням ранніх критичних статей автора, “Поезія і література” висвітлює розбіжності між справжнім поетичним вираженням і різноманітними формами немистецтва, а також їхній взаємозв’язок. Позиція Кроче була ясна: існує “гарна література” і часом у справжній поезії повинне бути місце і непоетичному віршу.

Для Кроче не існує літературних жанрів: мистецтво єдине в своїх проявах. Придумані на догоду інтелекту класифікації (лірика, епос, драма, комедія) чужі мистецтву як такому. Вторгнення логічного в область естетичного веде до помилки – інтелектуалізації мистецтва. Просто фізичної краси, на думку Кроче, також не існує, бо прекрасне, за його визначенням, завжди виключно духовне. Те, що ми називаємо в природі “красивим”, тільки матеріал, який можливо, знайде форму прекрасного, пройшовши через горнило творчого натхнення. Не слід, підкреслює Кроче, плутати експресію в мистецтві з його зовнішніми проявами. Художня техніка належить до зовнішнього плану, артистична експресія як така – завжди інтуїція. Технічне в мистецтві належить до практичної активності, пов’язаної з узагальненням. В творчості персональне зникає: “Поет – це його поезія, і лише”. Данте і Шекспір – це їхні нетлінні творіння. Їхньою мовою говорить сам Дух.

Нетрадиційним, на наш погляд, є і той факт, що Кроче ототожнює лінгвістику і естетику. Насправді, мова суттєвим чином експресивна. Значить, мова – естетичне творення. Логічна форма мови, її граматична структура – результати втручання інтелекту в її органічне життя.

Етика, за Кроче, – це прагнення до універсального, яке в решті решт є саме життя. Універсальне (сам Дух) – Реальність, взята в єдності думки і волі. Життя в

своїй основі – є свобода, вічне творіння, прогрес. “Моральна людина в прагненні подолати себе як часткове, перетворюється на Дух, який є Реальність, Життя і Свобода”.

Величезна роль і заслуга Кроче–мораліста: він вчить жити і конструює принципи поведінки, що не мають відношення ні до одного релігійного віросповідання, більш того, вчить по можливості “жити без релігії”.

2002 року 50-річчя від дня смерті Б.Кроче відзначалося в Італії численними науковими симпозиумами, конференціями та виставками, а всі поважні органи друку відгукнулися на цей ювілей статтями авторитетних авторів. Так, газета “Аввеніре” надрукувала коментар Вікторіо Поссенті під заголовком “Кроче, переполовинена релігія”, де спочатку дається цитата з Б.Кроче: “Ніяке суспільство не змогло б існувати без релігійності, тобто без поезії, без героїзму, без свідомості універсальності, без гармонії, без відчуття аристократичного”. Вислів, характерний для великого спадкоємця італійської гуманістичної традиції, який був релігійною людиною *sui generis*. Кроче сповідав так звану “релігію свободи” – релігію без Трансцендентного Бога, яка прагне зберегти Божественне у формі іманентності. Кроче припускав, що “трансцендентній концепції життя, можливо, судилося зникнути – її замінить концепція іманентна”; тому він вважав за краще жити без Церкви. Але в різні періоди ХХ століття можна було переконатися, що “релігія свободи” перетворювалася на “свободу від релігії” від будь-якої релігії – як на Заході, так і на Сході, хоча і по-різному. Концепція “іманентного Божественного” розкололася в зіткненні з атеїзмом. Віра в свого роду божественність людини так і не отямилася після удару, одержаного від атеїзму. Правда, в 1941 році Б.Кроче написав своє відоме “сповідання віри” – “Чому ми не можемо називати себе християнами”, – але, відрізняючи емпіризм і позитивізм, сам він зупинявся на абсолютному історизмі, що відкидає саму ідею трансцендентної релігії.

Б.Кроче так і залишився вчителем гуманізму, вплив його ідей був надзвичайний: всі новаторські течії в італійському мистецтві і літературі більшою чи меншою мірою спиралися на естетику Кроче; метод Кроче виховав ціле покоління італійських критиків. Кроче – один з видатних стилістів в італійській літературі. За межами Італії він справив особливо сильний вплив на німецьку ідеалістичну думку (К.Фосселер, Л.Шпітцер та ін.), також на англійських та американських філософів та естетиків. Зазначимо, що ціле покоління американських теоретиків, які обстоювали тенденцію поєднання естетики з мистецтвознавством, орієнтувалися саме на концепцію Кроче. На нашу думку його унікальна спадщина потребує подальшого глибокого вивчення, особливо мистецька концепція.

Література:

1. Левчук Л.Т. Мистецтво в боротьбі ідеологій. – К.: Політвидав України, 1985.
2. Оніщенко О.І. Художня творчість у контексті гуманітарного знання. – К.: Вища школа, 2001.
3. Кроче Б. Эстетика как наука о выражении и как общая лингвистика. – Ч. I. – М., 1920.
4. Левчук Л.Т. Західноєвропейська естетика ХХ століття. – К., 1997.

Савченко 94

1234

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

НПУ імені М.П.Драгоманова

ДО 170-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ

Серія 7

- Релігієзнавство
- Культурологія
- Філософія

Маріупольський
державний університет
АБОНЕМЕНТ наукової
та художньої літератури
м. Маріуполь

8 (21)

жк

КИЇВ – 2006

Маріупольський
державний університет
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
м. Маріуполь

118541

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 7.
Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2006. – № 8 (21). – 274 с.

20-00

У статтях розглядаються актуальні проблеми наукових досліджень докторантів, аспірантів, викладачів вузів та співробітників наукових установ України з питань релігієзнавства, теорії та історії культури, філософії.

**Фахове видання затверджене Президією ВАК України 2004 р., бюлетень № 8 (філософські науки)
(Додаток до постанови президії ВАК України від 30 червня 2004 р. № 3-05/7)**

Державний комітет телебачення і радіомовлення України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ № 8813 від 01.06.2004 р.

Редакційна рада:

В.П.Андрущенко	доктор філософських наук, професор, академік, АПН України, ректор НПУ імені М.П.Драгоманова (<i>голова Редакційної ради</i>)
А.Т.Авдієвський	Почесний доктор, професор, академік АПН України
В.П.Бех	доктор філософських наук, професор;
О.В.Биковська	кандидат педагогічних наук, доцент
В.І.Бондар	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
Г.І.Волинка	доктор філософських наук, професор, академік УАПН (<i>заступник голови Редакційної ради</i>)
А.П.Грищенко	доктор філологічних наук, професор, академік АПН України
П.В.Дмитренко	кандидат педагогічних наук, професор
І.І.Дробот	доктор історичних наук, професор
М.І.Жалдак	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
Л.І.Мацько	доктор філологічних наук, професор, академік АПН України
О.Г.Мороз	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
О.С.Падалка	кандидат педагогічних наук, професор
В.М.Синьов	доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України
В.К.Сидоренко	доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України
М.І.Шкіль	доктор фізико-математичних наук, професор, академік АПН України
М.І.Шут	доктор фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент АПН України

Відповідальні редактори

Волинка Г.І. – доктор філософських наук, професор;
Закович М.М. – доктор філософських наук, професор

Відповідальний секретар

Дорога А.Є. – кандидат філософських наук, доцент

Редакційна колегія

Андрущенко В.П.	– доктор філософських наук, професор, академік АПН України;
Бех В.П.	– доктор філософських наук, професор;
Бондаренко В.Д.	– доктор філософських наук, професор;
Яроцький П.Л.	– доктор філософських наук, професор;
Зязюн І.А.	– доктор філософських наук, професор, академік АПН України;
Лубський В.І.	– доктор філософських наук, професор;
Семашко О.М.	– доктор філософських наук, професор;
Панченко В.І.	– доктор філософських наук, професор;
Панченко В.І.	– доктор філософських наук, професор.

*Схвалено рішенням Вченої ради
НПУ імені М.П.Драгоманова*

© Автори статей, 2006
© НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006
© Редакційна рада, 2006